

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2013 | Vol. 5 | No. 1 | ISSN 1803-8220

MEZEIOVÁ, Gabriela (2011). *Postkomunistická transformácia médií. Prípadová štúdia Chorvátskej republiky*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 104 s. ISBN 978-0-375-71449-87.

RECENZE MARIÁNA SEKERÁKA

Tento článok podléhá autorským právam, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

MEZEIOVÁ, G. (2011). *Postkomunistická transformácia médií. Prípadová štúdia Chorvátskej republiky*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. 104 s. ISBN 978-0-375-71449-87.

Gabriela Mezeiová v roce 2012 úspešne ukončila doktorandské štúdiu v odbore teória politiky na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Vo svojej knižnej prvotine ponúkla krátku, avšak na informácie bohatú štúdiu, ilustrujúcu premeny mediálnych systémov Slovenskej republiky a Chorvátskej republiky v ich korelácii so zmenami v politických systémoch. Na nevelikom priestore 104 strán načrtáva základné línie tranzície médií v Chorvátskej republike od rozpadu Socialistickej federatívnej republiky Juhoslávia až dodnes. Hoci tejto problematike, obsiahnutej najmä v druhej kapitole publikácie, sa venuje primárne (o čom napovedá aj podnadpis knihy), opomenutou neostala ani potrebná teoretická zložka približujúca politické zmeny v postkomunistických štátoch. Pozitívne treba hodnotiť aj komparáciu zmien postavenia a úlohy médií v spoločnosti so situáciou v rovnakom období na Slovensku, a to nielen v tretej kapitole, ktorá je tejto problematike venovaná primárne, ale na rozličných miestach diela.

Autorka podrobne charakterizuje meniace sa mediálne prostredie v oboch krajinách, pričom najviac sa sústreďí na tranzitívne obdobie, kedy tak na Slovensku, ako aj v Chorvátsku dominovali autoritatívne politické strany ovplyvňujúce obsahovú štruktúru, vlastnícke vzťahy a celkovú slobodu médií: Chorvátske demokratické spoločenstvo (HDZ) a Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Napriek nespornému prínosu diela, ktorým je predovšetkým syntéza poznatkov z historického vývinu politických a mediálnych systémov oboch spomínaných krajín, pomerne prekvapivo vyznieva hypotéza, formulovaná – atypicky – v závere publikácie. G. Mezeiová v nej konštatuje, že jej sk-

úmania potvrdili predpoklad, podľa ktorého „ak korešpondujú systematické charakterové znaky socio-politickej situácie vo vybraných postkomunistických krajinách, (...) potom musí existovať aj istá korešpondencia medzi ich masmediálnymi systémami“ (s. 93). Takáto hypotéza je formulovaná pomerne vágne a to tak, aby sa výskumný cieľ – jej potvrdenie – poľahky dosiahol. Zároveň platí, že autorka, zužujúc výskumné pole na „vybrané postkomunistické krajiny“, nezachytáva vývoj médií v iných štátoch, ktoré tiež prešli prechodom od totalitného komunistického režimu k politickému režimu liberálnej demokracie. Na myseľ mimovoľne prichádza známa alegória o čiernej labuti, podľa ktorej každé normatívne tvrdenie o tom, že všetky labute sú biele, znamená preskúmať, či každá z labutí je biela, a vylúčiť, že by čo i len jedna mohla mať čiernu farbu peria. Čo teda bolo dokázané v prípade dvoch vytypovaných krajín, bolo by nutné verifikovať aj na ďalších vzorkách, aby tak konštatácia mohla mať zovšeobecňujúci, a teda nevyhnutne vedeckejší charakter. Navyše, prosté laické pozorovanie politických zmien v akomkoľvek štáte prechádzajúcom tranzitívnym obdobím od reštriktívneho režimu k liberálnemu (alebo naopak) naznačuje, že s takýmito zmenami sa zjavne spájajú aj zmeny v médiách, ich štruktúre, spoločenskom vplyve a funkciách, nehovoriac o možnostiach slobodného vyjadrovania sa v nich. V práci tiež absentuje hlbšia analýza legislatívy, najmä tej aktuálnej, upravujúcej slobodu prejavu, pluralitu a fungovanie verejnoprávnych i komerčných médií v oboch krajinách, aj keď – čo treba kvôli objektívite spomenúť – isté náznaky možno vybadať na s. 77-79, kde autorka stručne približuje legislatívnu reguláciu v týchto oblastiach v Chorvátsku.

Medzi nepochybne najpútavejšie a zvlášť pre slovenského či českého čitateľa najzaujímavejšie časti diela možno zaradiť subkapitulu venovanú postaveniu chorvátskych médií za vlády autoritatívneho prezidenta Tuđmana, ako aj samostatnú (tretiu) kapitolu, v ktorej sú predkladané analógie a rozdiely systémov médií v Chorvátsku a na Slovensku. V nich autorka azda najväčšmi využila skúsenosti zo svojho študijného pobytu na Univerzite v Dubrovniku. Je pozoruhodné, akú vysokú mieru podobnosti vykazujú skúmané mediálne systémy v období po páde totalitného komunistického režimu, a to napriek regionálnym a historickým odlišnostiam. V oboch prípadoch dochádzalo k „etatizácii“ médií, najmä verejnoprávnych, v zmysle ich intenzívnej orientácie na národné a štátne záujmy, predovšetkým však na cieľnú propagáciu vtedajšej politickej reprezentácie. Medzi symptomatické rysy tohto obdobia patria najmä štátna kontrola obsahu vysielania (hlavne televíznych a rozhlasových) médií, vysoká miera vládnych intervencií do ich chodu a personálnej skladby, snaha o legislatívnu kodifikáciu potlačania slobody prejavu či zastráňovanie a prenasledovanie novinárov. V oboch skúmaných krajinách niesli vládne ingerencie do médií príznak domnejšej ochrany národných záujmov a s ním spojeného nacionalizmu. Zároveň však existoval viac alebo menej efektívny systém opozičných médií, ktoré oponovali oficiálnej vládnej politike, hoci v prípade Chorvátska išlo prevažne o ľavicový prúd oponentúry, pokiaľ na Slovensku boli jej reprezentantmi príslušníci pravicového i ľavicového politického spektra. Pozoruhodnou je tiež tá skutočnosť, že tak na Slovensku ako aj v Chorvátsku sa „v nejednom prípade práve tí novinári, ktorí intenzívne prispeli k popularite premiéra Mečiara či prezidenta Tuđmana na začiatku dekády, stali ich najväčšími kritikmi v neskoršom období“ (s. 87). Aj keď uvedené udalosti sú skôr „tmavou škvrnou“ v dejinnom vývoji analyzovaných štátov, aktuálne trendy v nich

naznačujú, že pomyselný zápas o slobodu médií sa nekončí. Dôkazom je aj rastúci podiel tzv. žltej žurnalistiky, čiže bulváru, ktorý je dôsledkom korporativizmu, mediálnych monopolov a zintenzívňujúceho sa prepájania medzi politickými, obchodnými a mediálnymi záujmami (porov. s. 75-76).

Aj keď je publikácia písaná kultivovaným jazykom a s využitím termínov a cudzích slov, text obsahuje pomerne veľké množstvo gramatických chýb a preklepov. Jazyková korektúra, ktorou dielo podľa informácií v ňom obsiahnutých prešlo, bola zrejme nedostatočná. Na jednej strane, zvolený autorský plurál je pochopiteľný a prijateľný. Na strane druhej, nekorešponduje s ním hovorenie o sebe v 3. osobe, a to už hneď v predhovore, pričom navyše autorka píše o sebe v mužskom rode ako o „autorovi“ (v predhovore i na s. 17, 62 a 75), čo na čitateľa môže pôsobiť rušivo. Chyby možno vybadať najmä v nesprávnom písaní niektorých slov, resp. vo využívaní bohemizmov a nespisovných výrazov (napr. na s. 60, 62, 70, 71, 73, 80, 84, 86 a inde). Na viacerých miestach sa objavujú aj rôzne subštandardné výrazy (napr. na s. 60, 71, 22, 24, 30, 83 a inde) a badateľných je aj zopár preklepov (s. 52 a 64). Zo slovotvorného hľadiska – prihliadajúc na primárnu profiláciu diela a autorky, teda politológiu – je tiež nesprávne utvorenie prídavného mena „tranzícijský“ (v slovnom spojení „predstavitelia tranzícijskej teórie“ na s. 67 v pozn. č. 53) od podstatného mena tranzícia. Vhodnejšie by bolo použitie spojenia „predstavitelia teórie tranzície“. Inej, závažnejšej významovej chyby sa autorka dopustila, keď neúmyselne „vytvorila“ nový štátny útvar, pri uvedení názvu Českej republiky a Slovenskej republiky ako „Česká a Slovenská republika“ (s. 47). Markantnou nepresnosťou je zamieňanie pojmov teleológia a teológia (s. 42), ako aj použitie výrazu „nevládna organizácia“ (s. 74), namiesto zaužívanej a správnej slovenskej verzie tohto doslovného prekladu z češtiny vo forme „mimovládna orga-

nizácia“. Vzhľadom na odborné posúdenie, ktorým text prešiel, je najmä druhá uvedená skutočnosť pomerne prekvapujúca. Ako prinajmenšom sporné sa môže javiť použitie slovného spojenia „demokratický mediálny systém“ (s. 26), keďže s veľkou pravdepodobnosťou nejde o systém, v ktorom by občania štátu rozhodovali o jeho obsahu či podieľali sa vo zvýšenej miere na jeho štruktúrovaní, ako je to v prípade politického systému. Vhodnejším výrazom by preto v tomto prípade bol skôr pluralitný mediálny systém. Spomedzi iných formálnych nedostatkov za chybnú možno označiť taktiež chýbajúcu pagináciu zdrojového dokumentu pri citácii na s. 61. Serióznosť autorkinho úsilia, ako aj výsledný efekt celej vedeckej práce znižuje využitie Wikipédie sťaby informačného zdroja na s. 67 v pozn. č. 54.

Ktosi sa raz vyjadril, že dizertačná práca predstavuje zlý náčrt pre budúcu dobrú knihu. Autorka priblíženej publikácie sa vydala opačnou cestou: vydala monografiu ešte pred obhájením svojej dizertačnej práce. Smelý odborný počin Gabriely Mezeiovej v podobe u nás doposiaľ nespracovanej problematiky možno napriek uvedeným výhradám voči formálnej podobe diela označiť za úspešný a priekopnícky. Nie je to len komparatívna analýza dvoch mediálnych systémov v kontexte dynamických politických zmien oboch mladých demokracií, ktoré vo svojej odbornej knižnej juvenílii autorka vypracovala. Dôverná znalosť chorvátskeho prostredia, ako aj dobrá orientácia v preštudovanej literatúre umožnili Gabriele Mezeiovej hlbší náhľad na problematiku, než len obligátne „kľzanie po povrchu“. Svedčí o tom aj správne konštatovanie, ktorým autorka neguje vžitú axiómu, podľa ktorej môžu médiá slobodne fungovať len v prostredí voľnej trhovej ekonomiky (vzhľadom na historické skúsenosti s totalitnými režimami s centrálne plánovaným hospodárstvom): „*Je však zrejmé, že ani samotný trh ani jeho kombinácia s politickým pluralizmom nezaručujú rovnosť a slo-*

vodu, pretože trhové sily môžu tak rozšíriť, ako aj znížiť demokratický potenciál médií“ (s. 30, pozn. č. 10). Aj toto tvrdenie ponúka, podobne ako mnoho ďalších v monografii, podnet prinajmenšom na zamyslenie a vyzýva na ostražitosť. Na ostražitosť voči hrozbe ideologickej manipulácie a mocenskej privatizácie médií, onoho „strážneho psa demokracie“, ktorá – ako je zjavné – nemizne ani v najliberálnejších demokraciách súčasného globalizovaného sveta.

Marián Sekerák¹

¹ Bc. Marián Sekerák je študentom 2. roku magisterského stupňa štúdia v študijnom programe politológia na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Kontakt: marian.sekerak@gmail.com.